

ידי שינוי, כגון כשמטלפן להזמין אמבולנס או בהסעתה לבית החולים, עושה כדרכו הרגילה. (ומבאר שם בהערה שזוהו רק לפי דעת השו"ע שבשאר חולים אין צריך לעשות בשינוי, אבל לדברי הרמ"א שיש להשתדל על ידי שינוי אם אין שיהיו בדבר, הוא הדין בענייננו).
 עוד כתב (שם לו, ז), שאין להחזיר את שפופרת הטלפון לעריסתה לאחר השיחה – במקום שאינו תופס את הקו אצל הרופא / תחנת מד"א, כגון במרכזיות חדשות שהקשר מתחבר מאליו לאחר זמן מועט.

דף קכט

הערות בפשט

'שלשה בין אמרה צריכה אני ובין אמרה לא צריכה אני מחללין עליה את השבת...'. פירש הרמב"ן ז"ל: מדובר שאין שם חכמה ורופא, ובדברים שעושים לילדות בחול שהם ידועים לכל, לפיכך אף על פי שאמרה איני צריכה שיחללו עלי שבת שיכולה אני להמתין לערב, כיון שידוע הוא שדבר זה עושים אותו לחיה וכל החיות צריכות לכך – מחללים מספק ואין שומעים לה, שמא תונבא (= קהות חושים) אחזה. אבל משנסתם הקבר שומעים לה – שאינה בחזקת מסוכנת לאותם הדברים. ועוד שיכולה להמתין. ולאחר שלשים אפילו אמרה צריכה אני כיון שאנו יודעים שאין לה חולי אחר ואף היא אינה אומרת כן – הכל בקיאים שמשום לידה אין לה סכנה לענין חמין. [ועוד צדד שמא פירוש 'צריכה אני' – לרחוץ, אבל אמרה לחלל עליה אפילו שלשים מחללים].

'אמר רב יהודה אמר שמואל: לחיה ל' יום. למאי הלכתא – אמרי נהרדאי: לטבילה'. לא פרשו לענין שאמרו למעלה, לעשות לה מלאכתה ע"י נכרי – שאם כן היה לו לנקוט שלשה ושבעה ושלשים כדלעיל, ומכך שלא נקט אלא שלשים משמע שלא דיבר שמואל על אותו דין (רשב"א).

'לרבה צלחו ליה שרשיפא. ואמר ליה אביי לרבה: הא קעבר מר משום בל תשחית? אמר ליה: בל תשחית דגופאי עדיף לי'. משמע שלולא זאת היה אסור להשחית הספסל, הגם שיש לו הנאת הגוף בדבר. ומכאן שאין להתיר השחתה בגלל הנאה אלא בגלל צורך ממש. (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ב נו. ע"ש. וע' גם בשו"ע הגר"ז (הל' שמירת הגוף טו) שאין איסור כשאינו דרך השחתה אלא לצורך תיקון, כגון שאין לו עצים אחרים לשרוף חוץ מאלו).

'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו'. משמע בזה (ה"ג רסו). שנעילת נעלים היא בגדר מצוה שישאל מצויינים בה להבדיל מאומות העולם. ויש משערים שבזמן התלמוד אכן לא היו רגילים בנעילת נעליים בפרט בתוך הבתים, מלבד היהודים. (ע' 'תרבות חומרית בארץ ישראל בימי התלמוד' לר"ד שפרבר. עמ' 15).

ע"ע פסחים קיב. 'שבעה דברים צוה רע"ק את רבי יהושע בנו... ואל תמנע מנעלים מרגליך'.

זליזיל ל שב חנותא עד דטעים שיעור רביעתא'. יש מי שכתב שבדוקא נקטו שבע חנויות, כי שיעור טעימה הוא עד רבע ביצה (ע' שלטי הגבורים בגליון המדכי ברכות). וא"כ שש טעימות שכל אחת מהן פחותה

מרבע ביצה, אין בהן כדי רביעית הלוג [שהיא ביצה ומחצה], על כן צריך לכל הפחות שבע טעימות להשלמת שיעור רביעית (נפש חיה לר"ר מרגליות קנו, כא).

(ע"ב) 'אבל שני וחמישי לא, דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקזי דם בשני ובחמישי, שבית דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד' – לכך הם ימי דין. ומן הטעם הזה מרבים בימים אלו בתעניות ובתחנונים (עפ"י פרי חדש קלד).

ובכמה מקומות מבואר שהם ימי רצון (ע' טור או"ח קלד; תוס' ב"ק פב. ד"ה כדי; מגן אברהם תקפ סק"ט). והטעם הוא כי כשיש דין למטה אין דין למעלה (בראשית רבה כו, ועוד). וכבר העיר בכ"ז השפת-אמת. ונראה שעל ידי הדין שלמטה והתחנונים, ממתקים הדין ונעשים לימי רצון.

'כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' –

... הנה בדבר עישון סיגריות ודאי מכיון שיש חשש להתחלות מזה, מן הראוי להזהר מזה, אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא, מכיון שדשו בה רבים כבר איתא בגמרא בכי האי גוונא 'שומר פתאים ה' – בשבת דף קכ"ט ובגדה דף ל"א, ובפרט שכמה גדולי תורה מדורות שעברו ובדורנו שמעשנין, וממילא אף לאלו שמחמירין לחוש להסכנה ליכא איסור לפני עור בהושטת אש וגפרורים למי שמעשן' (אגרות משה יו"ד ח"ב מט – תשובה משנת תשכ"ד).

... אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה, שלא לעשן, מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בזה שום תועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה, וממילא ודאי אין להתרגל בזה, דהא ודאי אין להמשיך עצמו לרבות תאוות והנאות אלא אדרבא מהראוי לכל אדם למעט עצמו מתאוות ותענוגים יתרים' (שם חו"מ ח"ב עו – שנת תשמ"א).

ושם הרחיב לבאר מתי ניתן להשתמש בסברה זו – בדברים שלהרבה בני אדם אין הדבר פוגע בבריאותם רק למיעוט אנשים הדבר מייק, וכגון אכילת בשר שמן וכדו', דברים המזיקים לקצת אנשים והרבה אנשים אוכלים אותם להנאתם – אין איסור בדבר מצד חשש סכנה. ועע"ש (ביו"ד ח"ב צו) שהביא סברת 'שומר פתאים ה' בענין נוסף.

'מעלי יומא דעצרתא סכנתא, וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו לברשייהו ולדמיייהו' – כתב מהרש"א (בסנהדרין גג): אותה 'רוח' הבאה להרגם הוא מלאך המות, וכיון שקיבלו את התורה וכבשו את יצרם הרי תחת שבא הוא להרגם הם 'זבחו' אותו, שהוא היצר הרע הוא מלאך המות. ולכן נקרא 'טבוח' ולא 'טובח' אעפ"י שבא להרוג אחרים – אלא שבמתן תורה היתה בחינת הריגה ליצר עצמו (ע"ע בדרשות בית ישי יא).

... וכיון שהיו ישראל נכונים להשגת מעלה נשגבה זו, לפיכך היו יראים מן הרוח אשר באה באותו יום של ערב עצרת, כי ראו בזה נסיון מלמעלה אשר הביא עליהם הקב"ה את הרוח הזאת בעיצומו של הפחד הנורא שחפף על ראשם בערב היום הגדול, ודוקא אז הראום משמים את ההיא זיקא ששמו 'טבוח', ופירשהו על מצבם באותה שעה שאם לא יקבלו את התורה יטבח בשרם ודמם, כלומר שאם יחסר מה בעומק דעתם לקבלה הראויה ב'קבלת התורה', יטבח אותם בוראם והיו כלא היו. ומחמת אותה יראה נחלשו בגופם, עד שהורישו חולשה זו לבניהם אחריהם עד עולם. ומדי שנה בשנה בערב עצרת, מתחדש על ישראל אותו רפיון וחולשת הגוף, המונע מהם מלהקיז דם באותו יום'.

זו היתה כוונת ד' יתברך בהופיעו עליהם אותה 'זיקא' – כדי להוסיף הכנה על הכנתם ולהכשירם כדת וכראוי לעמוד בעומק הדעת לפני ד', כאשר תרד שכינתו על ההר וידבר עמהם פנים בפנים מתוך האש. ולמען יחישו בנפשם כי חסרון מה בעומק הדעת, ישלול מהם את כל הזכות הגדולה של קבלת התורה מפי הגבורה ולא עוד אלא שימיט כליין וטבח על בשרם ודמם'. ברגשים כאלו יש לנו לקבל את החג הנורא הזה, מתוך זכרון עמוק של אותו מעמד ושל ההכנה אשר היתה דרושה כדי לזכות בו... (מתוך 'לקט שיחות מוסר' לגר"א שר. ח"ב עמ' רלג).

ליקוטים מפוסקים אחרונים

'חיה, שלשה שבועה ושלשים'. כתבו כמה ראשונים ששבועה ימים הללו, ימים שלמים הם, מעת לעת משעת הלידה. [והוא הדין לשלשה ימים ראשונים – שלשה מלאים מעת לעת]. ואף על פי שהתרומת-הדשן (קמח) כתב שאינם מעת לעת וכן פסק השולחן-ערוך, יש להורות כדברי רוב הראשונים. 'ואילו ראה מרן דברי כל הראשונים הנ"ל, בודאי שהיה פוסק דבעינן מעת לעת שספק נפשות להקל, הילכך נקטינן לקולא... וכ"כ הרבה אחרונים... וכן אני מורה ובה בס"ד להלכה ולמעשה' (מאור ישראל להגר"ע יוסף שליט"א. והביא שם מספר מנחת שלמה (עמ' מד) שהג"ר פינחס עפשטיין השיג על מה שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה למנות מעת לעת. והגרש"ז אייערבך (שם) דחה דבריו והצדיק את הנפסק שם, שיש לחשב שבועה מעת לעת, ושכן נראה מדברי המשנ"ב).

והנה כמה דינים הנוגעים ליולדת, מלוקטים מספר שמירת שבת כהלכתה פרק לו:

א. מחללים שבת לשם הצלת עובר, ואפילו הוא פחות מארבעים יום. קבע הרופא שקיים חשש לחייו של העובר, ולשם הצלתו יש לנתח את האם – מותר לבצע את הניתוח בשבת. [ואעפ"י שהאם אינה חייבת להכניס עצמה בספק סכנה בשביל הצלת העובר, אולם בהסכמתה אפשר לערוך ניתוח אפילו בשבת. מהגרשז"א].

ב. אשה שהגיע לחודש התשיעי להריונה, מן הראוי שתכין מערב שבת את כל הדרוש לה למקרה והלידה תהיה בשבת, כדי למעט בחילול שבת ככל האפשר. (ע"ש פירוט הפעולות). אין האשה חייבת להימצא בקרבת בית החולים סמוך לשבת, כדי להימנע מנסיעה בשבת – אם יש קושי בדבר. והחכם עיניו בראשו, אם רואה מבעוד יום שצירי לידה ממשמשים ובאים, תיסע מיד לבית החולים.

ג. מהרגע שהאשה מרגשת שמגיעה שעתה ללדת, שמופיעים צירי לידה סדירים, ואפילו אם ספק בדבר אם תלד עתה – מותר לטלפן לאמבולנס.

מותר לה לנסוע לבית החולים שנרשמה בו, גם אם יש אחר הקרוב ממנו, [אם אמנם היא חוששת שבביה"ח הקרוב לא יקבלוה או שתתעכב קבלתה, או אם לפי דעתה לא יתמסרו לה שם כפי הצורך, או שבבית החולים שנרשמה אליו נמצאים מומחים יותר. אבל אסור לעשות כן מטעמים כספיים גרידא]. מותר לה לקחת עמה כל מה שהכרחי לה לשבת ולא תוכל להשיגו בבית החולים, ואעפ"י שאין שם עירוב. [ואם הרכב נכנס למקומה, מקום שיש בו עירוב, וגם בבית החולים הוא נכנס לחצר המעורבת – מותרת לקחת עמה שאר דברים. הגרשז"א].

מותר להתלוות אליה בנסיעה כדי שתתישב דעתה.

ק"ב

ד. כל הדברים שאינם זקוקים להכנתה ללידה, אסור לעשותם עד זמן פתיחת הרחם, או כשהדם או המים (עפ"י דעת רופא) מתחילים לשתות, או כשכבר אינה יכולה ללכת. ולכן אין להרתיח לה מים כדי שתשתה או להדליק בשבילה אור או מזגן וכד' קודם הזמנים האמורים.

ה. נתברר בבית החולים שטרם הגיעה שעתה ללדת – אסור לה לשוב לביתה בנסיעה במכונית על ידי ישראל. ואולם אם אין לה מקום בסביבת בית החולים לשהות בו, והיא מצטערת להישאר בחוץ, יש מקום להתיר לה לחזור ברכב שנוהג בו נכרי. ובלבד שביתה שוכן בתוך תחום שבת.

ו. תוך שלשה ימים (כלומר 72 שעות מעת לידתה), עושים לה כל דבר הדרוש לה (לפי דעת הבקי קצת בעיני רפואה, כגון חברותיה) אפילו היא עצמה אומרת איני צריכה לכך, כגון הכנת מים חמים או הדלקת תנור אם קר לה, ואפילו בתקופת תמוז. ויש לשנות במידת האפשר מאופן העשייה הרגיל. ואולם אם הרופא והמילדת מסכימים לדבריה שאין צורך בדבר – אין מחללים עליה את השבת. ואם היא אומרת שדרוש לה הדבר לבריאותה, עושים לה כל דבר, גם אם הרופא יאמר שאין לה כל צורך בו.

במקום שיש נכרי שיכול לעשות את הדרוש לה, טוב שהוא יעשה ולא ישראל.

ז. לאחר שלשה ימים ראשונים ועד שבעה, אין לחלל שבת עבורה אלא בדברים שהיא אומרת שהם דרושים לה. ואז אפילו אם הרופא אומר שאין צורך לעשות את מבוקשה, עושים לה אם ניכר שהיא מדברת אמת או שהיא אשה היראה לחלל את השבת בחנם.

וכן דברים שהרופא או המילדת אומרים שהיא זקוקה להם אף בשבת, ואפילו היא אומרת איני צריכה – עושים לה.

ואם היא שותקת, וחברותיה (הבקיאות קצת בעיני רפואה) אומרות שהיא צריכה להם (ואין שם רופא) – מחללים.

ח. מן היום השמיני ועד סוף שלשים ללידתה, דינה כדין חולה שאין בו סכנה ועושים לה כל צרכיה על ידי נכרי. וכן מותר לעשות לה אפילו על ידי ישראל דברים מסוימים האסורים מדרבנן (וכגון טלטול מוקצה עבורה, ואם אפשר טוב לעשות על ידי שינוי. וכן נטילת תרופות מותרת).

ט. המפלת לאחר ארבעים יום מעת יצירת הולד, דינה כדין היולדת.

פרק תשעה עשר; דף קל

רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת'. ואין צריך להביאו בשינוי כענין שאמרו לעיל בהבאת שמן ליולדת ביד או בשער, הואיל וניתנה שבת להידחות אצל מילה עצמה, ניתנה להידחות אף למכשיריה ואין מחזירים אחר אופנים אחרים, שהמכשירים והמצוה עצמה כמילה ארוכה היא לרבי אליעזר.

והוא הטעם למה שמבואר בגמרא בסמוך, שאפילו אפשר להביא דרך גגות וקרפפות, סובר ר"א שמותר להביאו דרך רשות הרבים (עפ"י רמב"ן ורשב"א פסקי הרי"ד ועוד. וע' באריכות בספר חדושים ובאורים).